Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τμήμα μείζονος συνθέσεως)

της 12ης Νοεμβρίου 2019*

«Προδικαστική παραπομπή – Κανονισμός (ΕΕ) 1169/2011 – Παροχή πληροφοριών για τα τρόφιμα στους καταναλωτές – Υποχρεωτική αναγραφή της χώρας καταγωγής ή του τόπου προέλευσης του τροφίμου όταν η μη αναγραφή ενδέχεται να παραπλανήσει τον καταναλωτή – Υποχρεωτική αναγραφή του εδάφους καταγωγής για τα τρόφιμα που προέρχονται από κατεχόμενα από το κράτος του Ισραήλ εδάφη, συνοδευόμενη, σε περίπτωση προέλευσής τους από ισραηλινό οικισμό εποίκων εντός του εν λόγω εδάφους, από μνεία της συγκεκριμένης προέλευσης»

Στην υπόθεση C-363/18,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας, Γαλλία) με απόφαση της 30ής Μαΐου 2018, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 4 Ιουνίου 2018, στο πλαίσιο της δίκης

Organisation juive européenne,

Vignoble Psagot Ltd

κατά

Ministre de l'Économie et des Finances,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τμήμα μείζονος συνθέσεως),

συγκείμενο από τους K. Lenaerts, Πρόεδρο, R. Silva de Lapuerta, Αντιπρόεδρο, J.-C. Bonichot, M. Βηλαρά, E. Regan, P. G. Xuereb και L. S. Rossi, προέδρους τμήματος, E. Juhász, M. Ilešič, J. Malenovský (εισηγητή), D. Šváby, K. Λυκούργο και N. Piçarra, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: G. Hogan

γραμματέας: V. Giacobbo-Peyronnel, διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 9ης Απριλίου 2019,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Organisation juive européenne, εκπροσωπούμενη από την J. Buk Lament, avocate,

– η Vignoble Psagot Ltd, εκπροσωπούμενη από τους F. Briard, Y.-A. Benizri και E. Weiss, avocats,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

– η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους D. Colas, B. Fodda, S. Horrenberger και L. Legrand, καθώς και από τις A.-L. Desjonquères, C. Mosser και E. de Moustier,

– η Ιρλανδία, εκπροσωπούμενη από τις M. Browne και G. Hodge, καθώς και από τον A. Joyce, επικουρούμενους από την S. Kingston, BL,

– η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις M. K. Bulterman και P. Huurnink,

– η Σουηδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις A. Falk, C. Meyer-Seitz και H. Shev,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους A. Bouquet και B. De Meester, καθώς και από τις F. Clotuche-Duvieusart και K. Herbout-Borczak,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 13ης Ιουνίου 2019,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του κανονισμού (ΕΕ) 1169/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2011, σχετικά με την παροχή πληροφοριών για τα τρόφιμα στους καταναλωτές, την τροποποίηση των κανονισμών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΚ) αριθ. 1924/2006 και (ΕΚ) αριθ. 1925/2006 και την κατάργηση της οδηγίας 87/250/ΕΟΚ της Επιτροπής, της οδηγίας 90/496/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της οδηγίας 1999/10/ΕΚ της Επιτροπής, της οδηγίας 2000/13/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, των οδηγιών της Επιτροπής 2002/67/ΕΚ και 2008/5/ΕΚ και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 608/2004 της Επιτροπής (ΕΕ 2011, L 304, σ. 18, και διορθωτικά ΕΕ 2015, L 50, σ. 48, καθώς και ΕΕ 2017, L 167, σ. 58).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο δύο ένδικων διαφορών μεταξύ, αφενός, της Organisation juive européenne και της Vignoble Psagot Ltd και, αφετέρου, του ministre de l'Économie et des Finances [Υπουργού Οικονομίας και Οικονομικών], αφετέρου, σχετικά με τη νομιμότητα ανακοίνωσης του Υπουργού η οποία αφορούσε την ένδειξη της καταγωγής των προϊόντων που προέρχονται από τα εδάφη τα οποία κατέχει το κράτος του Ισραήλ από τον Ιούνιο του 1967.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η νομοθεσία για τα τρόφιμα

3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 3, 4 και 29 του κανονισμού 1169/2011 αναφέρουν τα εξής:

«(3) Προκειμένου να επιτευχθεί υψηλό επίπεδο προστασίας της υγείας των καταναλωτών και να εξασφαλισθεί το δικαίωμά τους για πληροφόρηση, θα πρέπει να διασφαλισθεί ότι οι καταναλωτές είναι κατάλληλα ενημερωμένοι όσον αφορά τα τρόφιμα που καταναλώνουν. Οι επιλογές των καταναλωτών είναι δυνατόν να επηρεασθούν, μεταξύ άλλων, από υγειονομικούς, οικονομικούς, περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και δεοντολογικούς προβληματισμούς.

(4) Σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 178/2002 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 28ης Ιανουαρίου 2002, για τον καθορισμό των γενικών αρχών και απαιτήσεων της νομοθεσίας για τα τρόφιμα, για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Αρχής για την Ασφάλεια των Τροφίμων και τον καθορισμό διαδικασιών σε θέματα ασφαλείας των τροφίμων [ΕΕ 2002, L 31, σ. 1], είναι γενική αρχή της νομοθεσίας για τα τρόφιμα να παρέχεται βάση ώστε οι καταναλωτές να μπορούν να επιλέγουν ενήμεροι τα τρόφιμα που καταναλώνουν και να εμποδίζονται οποιεσδήποτε άλλες πρακτικές που ενδέχεται να παραπλανήσουν τον καταναλωτή.

[…]

(29) Η αναγραφή της χώρας καταγωγής ή του τόπου προέλευσης ενός τροφίμου θα πρέπει να προβλέπεται σε κάθε περίπτωση που η απουσία της είναι πιθανόν να παραπλανήσει τους καταναλωτές όσον αφορά την πραγματική χώρα καταγωγής ή τον πραγματικό τόπο προέλευσης του συγκεκριμένου προϊόντος. Σε κάθε περίπτωση, η αναγραφή της χώρας καταγωγής ή του τόπου προέλευσης θα πρέπει να γίνεται με τρόπο ώστε να μην παραπλανάται ο καταναλωτής […]».

4 Το άρθρο 1 του κανονισμού αυτού φέρει τον τίτλο «Αντικείμενο και πεδίο εφαρμογής» και στην παράγραφο 1 προβλέπει τα εξής:

«Ο παρών κανονισμός αποτελεί τη βάση για την εξασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών όσον αφορά τις πληροφορίες για τα τρόφιμα, λαμβανομένων υπόψη των διαφορών αντίληψης των καταναλωτών και των αναγκών τους για πληροφόρηση και με παράλληλη διασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς.»

5 Το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο ζ΄, του εν λόγω κανονισμού ορίζει ότι, για τους σκοπούς του κανονισμού αυτού, «τόπος προέλευσης» είναι οποιοσδήποτε τόπος από τον οποίον αναγράφεται ότι προέρχεται ένα τρόφιμο και ο οποίος δεν είναι η «χώρα καταγωγής», όπως αυτή ορίζεται σύμφωνα με τα άρθρα 23 έως 26 του κανονισμού (ΕΟΚ) 2913/92 του Συμβουλίου, της 12ης Οκτωβρίου 1992, περί θεσπίσεως κοινοτικού τελωνειακού κώδικα (ΕΕ 1992, L 302, σ. 1) (στο εξής: κοινοτικός τελωνειακός κώδικας), και εν συνεχεία διευκρινίζει ότι το όνομα, η εμπορική επωνυμία ή η διεύθυνση του υπευθύνου της επιχείρησης τροφίμων στην επισήμανση δεν συνιστά ένδειξη της χώρας καταγωγής ή του τόπου προέλευσης του εν λόγω τροφίμου. Περαιτέρω, η παράγραφος 3 του άρθρου αυτού ορίζει ότι η «χώρα καταγωγής» ενός τροφίμου αναφέρεται στην καταγωγή του τροφίμου, όπως αυτή καθορίζεται σύμφωνα με τα άρθρα 23 έως 26 του κοινοτικού τελωνειακού κώδικα.

6 Το άρθρο 3 του ίδιου κανονισμού επιγράφεται «Γενικοί στόχοι» και στην παράγραφο 1 ορίζει τα εξής:

«Με την παροχή πληροφοριών για τα τρόφιμα επιδιώκεται υψηλό επίπεδο προστασίας της υγείας και των συμφερόντων των καταναλωτών, αυτή αποτελεί δε τη βάση για να επιλέγουν οι τελικοί καταναλωτές ενήμεροι και να κάνουν ασφαλή χρήση των τροφίμων, με ιδιαίτερη έμφαση στους υγειονομικούς, οικονομικούς, περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και δεοντολογικούς παράγοντες.»

7 Το άρθρο 9 του κανονισμού 1169/2011 φέρει τον τίτλο «Κατάλογος υποχρεωτικών ενδείξεων» και έχει ως εξής:

«1. Σύμφωνα με τα άρθρα 10 έως 35 και με την επιφύλαξη των εξαιρέσεων που προβλέπονται στο παρόν κεφάλαιο, είναι υποχρεωτική η αναγραφή των ακόλουθων ενδείξεων:

[…]

θ) η χώρα καταγωγής ή ο τόπος προέλευσης όπως προβλέπεται στο άρθρο 26·

[…]».

8 Το άρθρο 26 του κανονισμού αυτού επιγράφεται «Χώρα καταγωγής ή τόπος προέλευσης» και στην παράγραφο 2 ορίζει τα εξής:

«Η χώρα καταγωγής ή ο τόπος προέλευσης αναγράφονται υποχρεωτικά:

α) όταν η μη αναγραφή τους ενδέχεται να παραπλανήσει τον καταναλωτή ως προς την πραγματική χώρα καταγωγής ή τον πραγματικό τόπο προέλευσης του τροφίμου, ιδίως αν οι πληροφορίες που συνοδεύουν το τρόφιμο ή η ετικέτα στο σύνολό της υπονοούν ότι το τρόφιμο έχει διαφορετική χώρα καταγωγής ή τόπο προέλευσης·

[…]».

Η τελωνειακή νομοθεσία

9 Ο κοινοτικός τελωνειακός κώδικας καταργήθηκε από τον κανονισμό (ΕΕ) 952/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Οκτωβρίου 2013, για τη θέσπιση του ενωσιακού τελωνειακού κώδικα (ΕΕ 2013, L 269, σ. 1, και διορθωτικό ΕΕ 2013, L 287, σ. 90, στο εξής: ενωσιακός τελωνειακός κώδικας), του οποίου οι κρίσιμες για την κρινόμενη υπόθεση διατάξεις εφαρμόζονται από 1ης Μαΐου 2016, σύμφωνα με το άρθρο 288, παράγραφος 2, του κανονισμού αυτού.

10 Από την ημερομηνία αυτή οι παραπομπές άλλων πράξεων της Ένωσης, όπως ο κανονισμός 1169/2011, στον κοινοτικό τελωνειακό κώδικα θεωρούνται ως παραπομπές στις αντίστοιχες διατάξεις του ενωσιακού τελωνειακού κώδικα, όπως προκύπτει από το άρθρο 286, παράγραφος 3, του τελευταίου.

11 Το άρθρο 60 του ενωσιακού τελωνειακού κώδικα, το οποίο αποτελεί τη διάταξη που αντιστοιχεί στο άρθρο 23, παράγραφος 1, και στο άρθρο 24 του κοινοτικού τελωνειακού κώδικα, προβλέπει τα εξής:

«1. Τα εμπορεύματα που έχουν παραχθεί εξ ολοκλήρου σε μία μόνο χώρα ή έδαφος θεωρούνται ως καταγόμενα από την εν λόγω χώρα ή έδαφος.

2. Τα εμπορεύματα στην παραγωγή των οποίων συμμετέχουν μία ή περισσότερες χώρες ή εδάφη θεωρούνται ως καταγόμενα από τη χώρα ή το έδαφος στην οποία πραγματοποιήθηκε η τελευταία, ουσιαστική, οικονομικά δικαιολογημένη μεταποίηση ή επεξεργασία, σε επιχείρηση εξοπλισμένη για το σκοπό αυτό, η οποία κατέληξε στην παρασκευή ενός νέου προϊόντος ή αντιπροσωπεύει σημαντικό στάδιο της παρασκευής.»

Η ανακοίνωση της Επιτροπής

12 Στις 12 Νοεμβρίου 2015 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε στην *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης* ανακοίνωση με τίτλο «Ερμηνευτική ανακοίνωση για την ένδειξη της καταγωγής εμπορευμάτων που προέρχονται από τα εδάφη τα οποία κατέχει το [κράτος του] Ισραήλ από τον Ιούνιο του 1967» (ΕΕ 2015, C 375, σ. 4, στο εξής: ανακοίνωση της Επιτροπής).

13 Στο σημείο 1 της ανακοίνωσης αυτής η Επιτροπή αναφέρει ότι «[η] Ευρωπαϊκή Ένωση, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, δεν αναγνωρίζει την κυριαρχία του Ισραήλ στα εδάφη που κατέχει το Ισραήλ από τον Ιούνιο του 1967, δηλαδή τα Υψώματα του Γκολάν, τη Λωρίδα της Γάζας και τη Δυτική Όχθη, συμπεριλαμβανομένης της Ανατολικής Ιερουσαλήμ, και δεν τα θεωρεί τμήμα της ισραηλινής επικράτειας».

14 Στο σημείο 2 της εν λόγω ανακοίνωσης η Επιτροπή αναφέρει ότι «[υπάρχουν] αιτήματα από καταναλωτές, οικονομικούς παράγοντες και εθνικές αρχές για αποσαφήνιση της κατάστασης» όσον αφορά την εφαρμογή της «ισχύουσα[ς] ενωσιακή[ς] νομοθεσία[ς] σχετικά με την ένδειξη της καταγωγής των προϊόντων που κατάγονται από τα κατεχόμενα από το Ισραήλ εδάφη» και ότι «[ο]

στόχος είναι επίσης να εξασφαλιστεί ο σεβασμός των θέσεων και των δεσμεύσεων της Ένωσης, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, σχετικά με τη μη αναγνώριση από την Ένωση της κυριαρχίας του Ισραήλ επί των εδαφών που κατέχει το Ισραήλ από τον Ιούνιο του 1967».

15 Στο σημείο 3 της ίδιας ανακοίνωσης η Επιτροπή δηλώνει ότι «[η ανακοίνωση αυτή] δεν δημιουργεί νέους νομοθετικούς κανόνες» και «αντανακλά τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται η [Επιτροπή] τη σχετική ενωσιακή νομοθεσία», χωρίς να «θίγει [...] την ερμηνεία στην οποία ενδέχεται να προβεί το Δικαστήριο της ΕΕ».

16 Στα σημεία 4 έως 6 της ανακοίνωσης η Επιτροπή αναφέρεται σε διάφορες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης που προβλέπουν την υποχρέωση αναγραφής της καταγωγής διαφόρων ειδών προϊόντων επί των προϊόντων αυτών και στη συνέχεια, στα σημεία 7 έως 10 της εν λόγω ανακοίνωσης, αναφέρει τα εξής:

«7) Δεδομένου ότι τα Υψώματα του Γκολάν και η Δυτική Όχθη (περιλαμβανομένης της Ανατολικής Ιερουσαλήμ) δεν ανήκουν στην επικράτεια του Ισραήλ σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, η ένδειξη "προϊόν του Ισραήλ" θεωρείται ανακριβής και παραπλανητική κατά την έννοια της σχετικής νομοθεσίας.

8) Αν η ένδειξη της καταγωγής είναι υποχρεωτική, θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί άλλη ένδειξη, που να λαμβάνει υπόψη τον τρόπο με τον οποίο είναι κοινώς γνωστά αυτά τα εδάφη.

9) Για τα προϊόντα από την Παλαιστίνη που δεν κατάγονται από οικισμούς, μια ένδειξη που δεν είναι παραπλανητική ως προς τη γεωγραφική καταγωγή και συγχρόνως αντιστοιχεί στη διεθνή πρακτική θα μπορούσε να είναι "προϊόν από τη Δυτική Όχθη (παλαιστινιακό προϊόν)", "προϊόν από τη Γάζα" ή "προϊόν από την Παλαιστίνη".

10) Για τα προϊόντα από τη Δυτική Όχθη ή τα Υψώματα του Γκολάν που κατάγονται από οικισμούς, μια ένδειξη που θα περιοριζόταν στην αναφορά "προϊόν από τα Υψώματα του Γκολάν" ή "προϊόν από τη Δυτική Όχθη" δεν θα ήταν αποδεκτή. Ακόμη και αν οι ενδείξεις αυτές θα προσδιόριζαν την ευρύτερη περιοχή ή το ευρύτερο έδαφος καταγωγής του προϊόντος, η παράλειψη της πρόσθετης γεωγραφικής πληροφορίας ότι το προϊόν προέρχεται από ισραηλινούς οικισμούς θα παραπλανούσε τον καταναλωτή ως προς την πραγματική καταγωγή του προϊόντος. Στις περιπτώσεις αυτές, θα πρέπει να προστίθεται, π.χ. [εντός παρενθέσεως], η φράση "ισραηλινός οικισμός" ή κάποια ισοδύναμη φράση. Συνεπώς, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν φράσεις όπως "προϊόν από τα Υψώματα του Γκολάν (ισραηλινός οικισμός)" ή "προϊόν από τη Δυτική Όχθη (ισραηλινός οικισμός)".»

Το γαλλικό δίκαιο

17 Η «Ανακοίνωση προς τους επιχειρηματίες για την ένδειξη της καταγωγής των εμπορευμάτων που προέρχονται από τα εδάφη τα οποία κατέχει το [κράτος του] Ισραήλ από τον Ιούνιο του 1967», που δημοσιεύθηκε από τον Υπουργό Οικονομίας και Οικονομικών στις 24 Νοεμβρίου 2016 (JORF 2016, αριθ. 273, κείμενο αριθ. 81, στο εξής: ανακοίνωση του Υπουργού), έχει ως εξής:

«Ο κανονισμός [1169/2011] προβλέπει ότι τα στοιχεία της επισήμανσης πρέπει να είναι αξιόπιστα. Δεν πρέπει να δημιουργούν κίνδυνο παραπλάνησης του καταναλωτή, ιδίως ως προς την καταγωγή των προϊόντων. Επομένως, τα τρόφιμα που προέρχονται από τα εδάφη που κατέχει το Ισραήλ πρέπει να φέρουν επισήμανση που μαρτυρεί την καταγωγή αυτή.

Κατά συνέπεια, η [direction générale de la concurrence, de la consommation et de la répression des fraudes du ministère de l'Économie et des Finances français (DGCCRF)] [Γενική Διεύθυνση ανταγωνισμού, καταναλωτών και καταπολέμησης της απάτης, του γαλλικού Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών] εφιστά την προσοχή των επιχειρηματιών στην ανακοίνωση [της Επιτροπής].

Η ανακοίνωση αυτή διευκρινίζει, ειδικότερα, ότι, βάσει του διεθνούς δικαίου, τα Υψώματα του Γκολάν και η Δυτική Όχθη, συμπεριλαμβανομένης της Ανατολικής Ιερουσαλήμ, δεν αποτελούν τμήμα του Ισραήλ. Κατά συνέπεια, προκειμένου να μην παραπλανάται ο καταναλωτής, η επισήμανση των τροφίμων πρέπει να αναφέρει με ακρίβεια τη συγκεκριμένη καταγωγή των προϊόντων, ανεξάρτητα από το αν αυτή αναγράφεται υποχρεωτικά βάσει των κοινοτικών κανόνων ή με πρωτοβουλία του ίδιου του επιχειρηματία.

Για τα προϊόντα από τη Δυτική Όχθη ή τα Υψώματα του Γκολάν που κατάγονται από οικισμούς εποίκων, μια ένδειξη που θα περιοριζόταν στην αναφορά "προϊόν από τα Υψώματα του Γκολάν" ή "προϊόν από τη Δυτική Όχθη" δεν θα ήταν αποδεκτή. Ακόμη και αν οι ενδείξεις αυτές θα προσδιόριζαν την ευρύτερη περιοχή ή το ευρύτερο έδαφος καταγωγής του προϊόντος, η παράλειψη της πρόσθετης γεωγραφικής πληροφορίας ότι το προϊόν προέρχεται από ισραηλινούς οικισμούς θα παραπλανούσε τον καταναλωτή ως προς την πραγματική καταγωγή του προϊόντος. Στις περιπτώσεις αυτές, θα πρέπει να προστίθεται, εντός παρενθέσεως, η φράση "ισραηλινός οικισμός" ή κάποια ισοδύναμη φράση. Συνεπώς, θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν φράσεις όπως "προϊόν από τα Υψώματα του Γκολάν (ισραηλινός οικισμός)" ή "προϊόν από τη Δυτική Όχθη (ισραηλινός οικισμός)".»

Οι διαφορές της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

18 Με δύο δικόγραφα που κατατέθηκαν στις 24 και στις 25 Ιανουαρίου 2017 η Organisation juive européenne και η Vignoble Psagot άσκησαν, η καθεμία, αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του Conseil d'État (Συμβουλίου της Επικρατείας, Γαλλία) με αίτημα την ακύρωση της ανακοίνωσης του Υπουργού. Προς στήριξη των αντίστοιχων αιτημάτων τους, αμφότερες προέβαλαν διάφορους λόγους, στηριζόμενους, μεταξύ άλλων, στην αιτίαση ότι η εν λόγω ανακοίνωση αντέβαινε στον κανονισμό 1169/2011.

19 Το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας) έκρινε κατ' ουσίαν ότι τα ζητήματα που ανέκυψαν κατά την εξέταση των λόγων ακυρώσεως οι οποίοι στηρίζονταν σε παράβαση του κανονισμού 1169/2011 ήταν καθοριστικά για την έκβαση των δύο εκκρεμών ενώπιόν του διαφορών, καθώς και ιδιαιτέρως περίπλοκα.

20 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Conseil d'État (Συμβούλιο της Επικρατείας) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Επιβάλλει το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως ο κανονισμός 1169/2011, εφόσον είναι υποχρεωτική η αναγραφή της ενδείξεως της καταγωγής προϊόντος που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του κανονισμού αυτού, να αναγράφεται υποχρεωτικά επί προϊόντος που προέρχεται από έδαφος που κατέχει το [κράτος του] Ισραήλ από τον Ιούνιο του 1967 ένδειξη ότι αυτό προέρχεται από το εν λόγω έδαφος, καθώς και ένδειξη που προσδιορίζει, εφόσον συντρέχει τέτοια περίπτωση, ότι προέρχεται από ισραηλινό οικισμό;

2) Σε διαφορετική περίπτωση, επιτρέπουν οι διατάξεις του [εν λόγω κανονισμού], ιδίως αυτές του κεφαλαίου VI, σε κράτος μέλος να επιβάλλει την αναγραφή τέτοιων ενδείξεων;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

21 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ερωτά, κατ' ουσίαν, αν το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο θ', του κανονισμού 1169/2011, σε συνδυασμό με το άρθρο 26, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού αυτού, έχει την έννοια ότι τα τρόφιμα που κατάγονται από έδαφος κατεχόμενο από το κράτος του Ισραήλ, πέραν της ένδειξης του εν λόγω εδάφους, πρέπει, όταν προέρχονται από τοποθεσία ή σύνολο τοποθεσιών που αποτελεί ισραηλινό οικισμό στο εσωτερικό του εν λόγω εδάφους, να φέρουν και την ένδειξη αυτής της προέλευσής τους.

22 Ως προς το ζήτημα αυτό επισημαίνεται, καταρχάς, ότι από το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο θ', του κανονισμού 1169/2011 προκύπτει ότι η αναγραφή της χώρας καταγωγής ή του τόπου προέλευσης του τροφίμου είναι υποχρεωτική, όταν αυτό προβλέπεται από το άρθρο 26 του ίδιου κανονισμού.

23 Το δε άρθρο 26 ορίζει, στην παράγραφο 2, στοιχείο α', ότι η αναγραφή της ένδειξης αυτής είναι υποχρεωτική όταν η μη αναγραφή της ενδέχεται να παραπλανήσει τον καταναλωτή ως προς την πραγματική χώρα καταγωγής ή τον πραγματικό τόπο προέλευσης του τροφίμου, ιδίως αν οι πληροφορίες που συνοδεύουν το τρόφιμο ή η ετικέτα στο σύνολό της υπονοούν ότι το τρόφιμο έχει διαφορετική χώρα καταγωγής ή τόπο προέλευσης.

24 Περαιτέρω, στην αιτιολογική σκέψη 29 του κανονισμού 1169/2011, υπό το πρίσμα της οποίας πρέπει να ερμηνεύεται η ανωτέρω διάταξη, επισημαίνεται ότι, εν πάση περιπτώσει, η αναγραφή της καταγωγής ή της προέλευσης θα πρέπει να γίνεται με τέτοιον τρόπο ώστε να μην παραπλανάται ο καταναλωτής.

25 Από τα ανωτέρω συνάγεται, αφενός, ότι η χώρα καταγωγής ή ο τόπος προέλευσης του τροφίμου πρέπει να αναγράφεται όταν η μη αναγραφή ενδέχεται να παραπλανήσει τους καταναλωτές, καθώς δημιουργεί την εντύπωση ότι το τρόφιμο αυτό έχει διαφορετική χώρα καταγωγής ή τόπο προέλευσης από την πραγματική χώρα καταγωγής ή τον πραγματικό τόπο προέλευσής του. Αφετέρου, όταν το τρόφιμο φέρει ένδειξη της καταγωγής ή της προέλευσής του, αυτή δεν πρέπει να είναι παραπλανητική.

26 Κατά δεύτερον, η έννοια της «χώρας καταγωγής», που χρησιμοποιείται στο άρθρο 26, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1169/2011, ορίζεται στο άρθρο 2, παράγραφος 3, του κανονισμού αυτού, με παραπομπή στον κοινοτικό τελωνειακό κώδικα, τον οποίο διαδέχθηκε ο ενωσιακός τελωνειακός κώδικας, όπως εκτίθεται στη σκέψη 9 της παρούσας απόφασης.

27 Κατά το άρθρο 60 του ενωσιακού τελωνειακού κώδικα, θεωρούνται καταγόμενα από συγκεκριμένη «χώρα» ή «έδαφος» τα εμπορεύματα που είτε έχουν παραχθεί εξ ολοκλήρου στην εν λόγω χώρα ή στο εν λόγω έδαφος είτε έχουν υποστεί την τελευταία ουσιαστική μεταποίηση ή επεξεργασία στην εν λόγω χώρα ή στο εν λόγω έδαφος.

28 Όσον αφορά τον όρο «χώρα», επισημαίνεται, αφενός, ότι ο όρος αυτός χρησιμοποιείται επανειλημμένως από τη Συνθήκη ΕΕ και από τη Συνθήκη ΛΕΕ ως συνώνυμο του όρου «κράτος». Συνεπώς, προς διασφάλιση της συνοχής στην ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης, επιβάλλεται ο όρος αυτός να ερμηνεύεται με τον ίδιο αυτόν τρόπο και στο πλαίσιο του ενωσιακού τελωνειακού κώδικα και του κανονισμού 1169/2011.

29 Αφετέρου, η έννοια του «κράτους» πρέπει να θεωρηθεί ότι περιγράφει μια κυρίαρχη οντότητα η οποία ασκεί, εντός των γεωγραφικών της συνόρων, το σύνολο των εξουσιών που αναγνωρίζονται από το διεθνές δίκαιο (πρβλ. απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Συμβούλιο κατά Front Polisario, C-104/16 P, EU:C:2016:973, σημείο 95).

30 Όσον αφορά τον όρο «έδαφος», από την ίδια τη διαζευκτική διατύπωση που χρησιμοποιείται στο άρθρο 60 του ενωσιακού τελωνειακού κώδικα προκύπτει ότι ο όρος αυτός προσδιορίζει οντότητες που δεν είναι «χώρες» και, συνεπώς, δεν είναι «κράτη».

31 Όπως έχει επισημάνει το Δικαστήριο, τέτοιες οντότητες περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, γεωγραφικές περιοχές οι οποίες, ενώ τελούν υπό τη δικαιοδοσία ή υπό τη διεθνή ευθύνη ενός κράτους, διαθέτουν, εντούτοις από απόψεως διεθνούς δικαίου, δικό τους, διακριτό σε σχέση με το εν λόγω κράτος, καθεστώς (πρβλ. αποφάσεις της 21ης Δεκεμβρίου 2016, Συμβούλιο κατά Front Polisario, C-104/16 P, EU:C:2016:973, σκέψεις 92 και 95, καθώς και της 27ης Φεβρουαρίου 2018, Western Sahara Campaign UK, C-266/16, EU:C:2018:118, σκέψεις 62 έως 64).

32 Επομένως, λαμβανομένου υπόψη του περιεχομένου του άρθρο 60 του ενωσιακού τελωνειακού κώδικα, η υποχρέωση που προβλέπεται στο άρθρο 26, παράγραφος 2, του κανονισμού 1169/2011 περί αναγραφής της χώρας καταγωγής του τροφίμου, όταν η μη αναγραφή της ενδέχεται να παραπλανήσει τον καταναλωτή, δεν ισχύει μόνο για τα τρόφιμα που κατάγονται από κάποια χώρα, κατά την έννοια των σκέψεων 28 και 29 της παρούσας απόφασης, αλλά και για τα τρόφιμα που κατάγονται από «εδάφη», κατά την έννοια που προσδιορίστηκε στη σκέψη 31 ανωτέρω.

33 Στην κρινόμενη υπόθεση το αιτούν δικαστήριο αναφέρει ότι τα επίμαχα στην κύρια δίκη τρόφιμα κατάγονται από «εδάφη κατεχόμενα από το κράτος του Ισραήλ από το 1967» και ειδικότερα, όπως προκύπτει από την ανακοίνωση του Υπουργού, από τη Δυτική Όχθη, συμπεριλαμβανομένης της Ανατολικής Ιερουσαλήμ, και από τα Υψώματα του Γκολάν.

34 Σύμφωνα με τους κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, τα εδάφη αυτά υπόκεινται σε περιορισμένη δικαιοδοσία του κράτους του Ισραήλ, ως κατέχουσας δύναμης, ενώ συγχρόνως το καθένα από αυτά διατηρεί το δικό του, διακριτό σε σχέση με το εν λόγω κράτος, διεθνές καθεστώς.

35 Ειδικότερα, η Δυτική Όχθη αποτελεί έδαφος του οποίου ο λαός, ήτοι ο παλαιστινιακός λαός, απολαύει του δικαιώματος αυτοδιάθεσης, όπως υπενθύμισε το Διεθνές Δικαστήριο στην από 9 Ιουλίου 2004 γνωμοδότησή του, Νομικές Συνέπειες της Ανέγερσης Τείχους στα Κατεχόμενα Παλαιστινιακά Εδάφη (CIJ Recueil 2004, σ. 136, σημεία 118 και 149). Τα δε Υψώματα του Γκολάν δεν αποτελούν τμήμα της επικράτειας του κράτους του Ισραήλ, αλλά άλλου κράτους, και συγκεκριμένα της Αραβικής Δημοκρατίας της Συρίας.

36 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, πρέπει να θεωρηθεί ότι η αναγραφή, σε τρόφιμα όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη, της ένδειξης ότι το κράτος του Ισραήλ είναι η «χώρα καταγωγής» τους, παρότι τα τρόφιμα αυτά κατάγονται στην πραγματικότητα από κάποιο από τα εδάφη στα οποία αναφέρεται η σκέψη 33 της παρούσας απόφασης, θα μπορούσε να παραπλανήσει τους καταναλωτές.

37 Περαιτέρω, προκειμένου να αποτραπεί ο κίνδυνος παραπλάνησης των καταναλωτών σε σχέση με το γεγονός ότι το κράτος του Ισραήλ είναι παρόν στα εδάφη αυτά ως κατέχουσα δύναμη και όχι ως κυρίαρχη οντότητα, κατά την έννοια που περιγράφεται στη σκέψη 29 της παρούσας απόφασης, παρίσταται αναγκαίο να επισημαίνεται σε αυτούς ότι τα εν λόγω τρόφιμα δεν κατάγονται από το κράτος αυτό.

38 Ως εκ τούτου, στην περίπτωση τροφίμων όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη, η αναγραφή του εδάφους καταγωγής δεν είναι δυνατόν να παραλειφθεί και πρέπει, συνεπώς, να θεωρηθεί υποχρεωτική βάσει των άρθρων 9 και 26 του κανονισμού 1169/2011.

39 Κατά τρίτον και τελευταίο, όσον αφορά την έννοια του «τόπου προέλευσης», που χρησιμοποιείται στο άρθρο 26, παράγραφος 2, στοιχείο α′, του κανονισμού 1169/2011, η έννοια αυτή, κατά το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο ζ′, πρώτη περίοδος, του ίδιου κανονισμού, παραπέμπει στον τόπο από τον

οποίο προέρχεται ένα τρόφιμο, ο οποίος, όμως, δεν είναι η «χώρα καταγωγής» του τροφίμου αυτού. Στην τελευταία αυτή διάταξη διευκρινίζεται, ωστόσο, ότι το όνομα, η εμπορική επωνυμία ή η διεύθυνση του παραγωγού δεν επέχουν θέση ένδειξης της προέλευσης του εν λόγω τροφίμου.

40 Περαιτέρω, βάσει των εκτιμήσεων που αναπτύχθηκαν στις σκέψεις 26 έως 32 της παρούσας απόφασης, ο τόπος προέλευσης δεν είναι δυνατόν να αντιστοιχεί ούτε στο «έδαφος καταγωγής» ενός τροφίμου.

41 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω στοιχείων, πρέπει να θεωρηθεί ότι η έννοια του «τόπου προέλευσης» αναφέρεται σε κάθε προσδιορισμένο γεωγραφικό χώρο εντός της χώρας ή του εδάφους καταγωγής ενός τροφίμου, αποκλειομένης της διεύθυνσης του παραγωγού.

42 Εν προκειμένω, το ερώτημα που υποβάλλεται από το αιτούν δικαστήριο απαιτεί καταρχάς να προσδιοριστεί αν ο κανονισμός 1169/2011 πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η ένδειξη ότι ένα τρόφιμο προέρχεται από «ισραηλινό οικισμό» ευρισκόμενο σε κάποιο από τα εδάφη στα οποία αναφέρεται η σκέψη 33 της παρούσας απόφασης μπορεί να θεωρηθεί ως αναγραφή του τόπου προέλευσης, κατά την έννοια του κανονισμού αυτού.

43 Όσον αφορά τον όρο «οικισμός [εποίκων]», λόγω του γενικού του χαρακτήρα, αυτός ενδέχεται να μην παραπέμπει σε έναν και μοναδικό τόπο, αλλά σε περισσότερες τοποθεσίες. Επιπλέον, υπό τη συνήθη έννοιά του, ο όρος αυτός περιλαμβάνει, πέρα από τη γεωγραφική του σημασία, και μια δημογραφική διάσταση, στο μέτρο που παραπέμπει σε εποικισμό με πληθυσμό αλλοδαπής καταγωγής.

44 Ωστόσο, τα στοιχεία αυτά δεν αποκλείουν το ενδεχόμενο ο όρος «οικισμός [εποίκων]» να είναι ικανός να συμβάλει στον προσδιορισμό ενός «τόπου προέλευσης», κατά την έννοια του κανονισμού 1169/2011, εφόσον, σε μια δεδομένη περίπτωση, παραπέμπει σε έναν γεωγραφικώς προσδιορισμένο τόπο, σύμφωνα με τον ορισμό που παρατίθεται στη σκέψη 41 της παρούσας απόφασης.

45 Συνεπώς, η ένδειξη, εν προκειμένω, ότι ένα τρόφιμο προέρχεται από «ισραηλινό οικισμό» ευρισκόμενο σε κάποιο από τα εδάφη στα οποία αναφέρεται η σκέψη 33 της παρούσας απόφασης μπορεί να θεωρηθεί ως αναγραφή του «τόπου προέλευσης», κατά την έννοια του άρθρου 26, παράγραφος 2, στοιχείο α′, του κανονισμού 1169/2011.

46 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να διαπιστωθεί, κατά δεύτερον, αν στην περίπτωση τροφίμων όπως τα επίμαχα στην κύρια δίκη η αναγραφή της ένδειξης «ισραηλινός οικισμός» είναι υποχρεωτική. Ειδικότερα, στο μέτρο που, όπως προκύπτει από τη σκέψη 38 της παρούσας απόφασης, στα τρόφιμα αυτά πρέπει να αναγράφεται το έδαφος καταγωγής τους, επιβάλλεται να εξετασθεί από το Δικαστήριο αν τα εν λόγω τρόφιμα πρέπει επίσης να φέρουν την ένδειξη «ισραηλινός οικισμός».

47 Προς τον σκοπό αυτόν, είναι αναγκαίο να διαπιστωθεί, όπως διευκρινίστηκε με τη σκέψη 25 της παρούσας απόφασης, αν η μη αναγραφή της ένδειξης αυτής, η οποία θα είχε ως αποτέλεσμα να αναγράφεται μόνον το έδαφος καταγωγής, ενδέχεται να παραπλανήσει τους καταναλωτές σε σχέση με τον πραγματικό τόπο προέλευσης των επίμαχων τροφίμων.

48 Επιβάλλεται να υπογραμμισθεί ως προς το ζήτημα αυτό ότι το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των οικισμών εποίκων που έχουν εγκατασταθεί σε ορισμένα από τα κατεχόμενα από το κράτος του Ισραήλ εδάφη είναι ότι οι οικισμοί αυτοί αποτελούν τη συγκεκριμένη έκφραση μιας πολιτικής μεταφοράς πληθυσμού, η οποία εφαρμόζεται από το εν λόγω κράτος εκτός της επικράτειάς του, κατά παράβαση των γενικών κανόνων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, όπως αυτοί κωδικοποιούνται στο άρθρο 49, έκτο εδάφιο, της Συμβάσεως περί προστασίας του αμάχου πληθυσμού εν καιρώ πολέμου, η οποία υπογράφηκε στη Γενεύη στις 12 Αυγούστου 1949 (*Recueil des traités des Nations unies*, τόμος 75, αριθ. 973, σ. 287), όπως επισήμανε το Διεθνές Δικαστήριο, όσον αφορά τα κατεχόμενα παλαιστινιακά εδάφη, στην από 9 Ιουλίου 2004 γνωμοδότησή του, Νομικές Συνέπειες της Ανέγερσης Τείχους στα Κατεχόμενα Παλαιστινιακά Εδάφη (CIJ Recueil 2004, σ. 136, σημείο 120). Επιπλέον, η πολιτική αυτή έχει καταδικαστεί επανειλημμένως από το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων

Εθνών, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 53 και 54 των προτάσεών του, καθώς και από την ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επιβάλλεται να υπογραμμιστεί, στο πλαίσιο αυτό, ότι, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 5, ΣΕΕ, η Ένωση συμβάλλει στην αυστηρή τήρηση του διεθνούς δικαίου και ιδίως των αρχών του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

49 Επισημαίνεται ότι, αν ένα τρόφιμο προερχόμενο από ισραηλινό οικισμό εποίκων έφερε την ένδειξη κάποιου από τα εδάφη στα οποία αναφέρεται η σκέψη 33 της παρούσας απόφασης, χωρίς ωστόσο να αναγράφει τον συγκεκριμένο αυτό τόπο προέλευσης, οι καταναλωτές θα μπορούσαν να σχηματίσουν την εντύπωση ότι το εν λόγω τρόφιμο προέρχεται, στην περίπτωση της Δυτικής Όχθης, από Παλαιστίνιο παραγωγό, στη δε περίπτωση των Υψωμάτων του Γκολάν, από Σύρο παραγωγό.

50 Πράγματι, δεν είναι δυνατόν να αναμένεται από τους καταναλωτές ότι, ελλείψει οποιασδήποτε πληροφορίας ικανής να τους διαφωτίσει ως προς το ζήτημα αυτό, θα θεωρήσουν ότι ένα τέτοιο τρόφιμο προέρχεται από τοποθεσία ή από σύνολο τοποθεσιών που αποτελεί οικισμό εποίκων ο οποίος έχει δημιουργηθεί σε κάποιο από τα εν λόγω εδάφη κατά παράβαση των κανόνων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.

51 Στο μέτρο αυτό, η μη αναγραφή της ένδειξης ότι ένα τρόφιμο προέρχεται από «ισραηλινό οικισμό [εποίκων]» ευρισκόμενο σε κάποιο από τα εδάφη στα οποία αναφέρεται η σκέψη 33 της παρούσας απόφασης ενδέχεται να παραπλανήσει τους καταναλωτές, καθώς τους δημιουργεί την εντύπωση ότι ο τόπος προέλευσης του τροφίμου αυτού είναι διαφορετικός από τον πραγματικό τόπο προέλευσής του.

52 Το συμπέρασμα αυτό επιρρωννύεται από τον σκοπό του κανονισμού 1169/2011, ο οποίος, όπως προκύπτει από το άρθρο 1, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού, συνίσταται στη διασφάλιση υψηλού επιπέδου προστασίας των καταναλωτών όσον αφορά τις πληροφορίες για τα τρόφιμα, λαμβανομένων υπόψη των διαφορών στην αντίληψη των καταναλωτών.

53 Ειδικότερα, όπως προκύπτει από το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού 1169/2011, καθώς και από τις αιτιολογικές σκέψεις 3 και 4 του ίδιου κανονισμού, υπό το πρίσμα των οποίων πρέπει να ερμηνεύεται η διάταξη αυτή, η πληροφόρηση των καταναλωτών πρέπει να τους παρέχει τη δυνατότητα να επιλέγουν ενήμεροι και λαμβάνοντας υπόψη, μεταξύ άλλων, υγειονομικούς, οικονομικούς, περιβαλλοντικούς, κοινωνικούς και δεοντολογικούς παράγοντες.

54 Δεδομένου, όμως, ότι η ανωτέρω απαρίθμηση δεν είναι εξαντλητική, υπογραμμίζεται ότι, στο πλαίσιο αυτό, ενδέχεται να ασκούν επιρροή και άλλοι παράγοντες, όπως αυτοί που σχετίζονται με την τήρηση του διεθνούς δικαίου.

55 Εν προκειμένω, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, όπως επισήμανε κατ' ουσίαν ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 51 και 52 των προτάσεών του, όταν οι καταναλωτές λαμβάνουν αποφάσεις σχετικές με τις αγορές τους, ενδέχεται να λαμβάνουν υπόψη παραμέτρους που συνδέονται με το γεγονός ότι τα επίμαχα στην κύρια δίκη τρόφιμα προέρχονται από οικισμούς εποίκων που έχουν δημιουργηθεί κατά παράβαση των κανόνων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου.

56 Περαιτέρω, το γεγονός ότι ένα τρόφιμο προέρχεται από οικισμό εποίκων ο οποίος έχει δημιουργηθεί κατά παράβαση των κανόνων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου ενδέχεται να αποτελέσει αντικείμενο εκτιμήσεων δεοντολογικού χαρακτήρα, ικανών να επηρεάσουν τις αποφάσεις των καταναλωτών σε σχέση με τις αγορές τους, πολλώ δε μάλλον καθόσον ορισμένοι από τους κανόνες αυτούς αποτελούν θεμελιώδεις κανόνες του διεθνούς δικαίου (γνωμοδότηση του Διεθνούς Δικαστηρίου της 9ης Ιουλίου 2004, Νομικές Συνέπειες της Ανέγερσης Τείχους στα Κατεχόμενα Παλαιστινιακά Εδάφη, CIJ Recueil 2004, σ. 136, σημεία 155 έως 159).

57 Κατά συνέπεια, το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο θ', και το άρθρο 26, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1169/2011, παρότι αναφέρονται στην αναγραφή της χώρας καταγωγής «ή» του τόπου προέλευσης, επιβάλλουν, σε περιπτώσεις όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, να αναγράφεται τόσο η

ένδειξη ότι ένα τρόφιμο προέρχεται από κάποιο από τα εδάφη στα οποία αναφέρεται η σκέψη 33 της παρούσας απόφασης όσο και η ένδειξη ότι το τρόφιμο αυτό προέρχεται από «ισραηλινό οικισμό», σε περίπτωση που αυτό προέρχεται από οικισμό εποίκων ευρισκόμενο εντός κάποιου από τα εδάφη αυτά, δεδομένου ότι η απουσία της δεύτερης αυτής ένδειξης ενδέχεται να παραπλανήσει τους καταναλωτές σε σχέση με τον τόπο προέλευσης του εν λόγω τροφίμου.

58 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο θ′, του κανονισμού 1169/2011, σε συνδυασμό με το άρθρο 26, παράγραφος 2, στοιχείο α′, του κανονισμού αυτού, έχει την έννοια ότι τα τρόφιμα που κατάγονται από έδαφος κατεχόμενο από το κράτος του Ισραήλ, πέραν της ένδειξης του εν λόγω εδάφους, πρέπει, όταν προέρχονται από τοποθεσία ή σύνολο τοποθεσιών που αποτελεί ισραηλινό οικισμό στο εσωτερικό του εν λόγω εδάφους, να φέρουν και την ένδειξη αυτής της προέλευσής τους.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

59 Κατόπιν της απάντησης που δόθηκε στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, παρέλκει η απάντηση στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα.

Επί των δικαστικών εξόδων

60 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τμήμα μείζονος συνθέσεως) αποφαίνεται:

Το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο θ′, του κανονισμού (ΕΕ) 1169/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2011, σχετικά με την παροχή πληροφοριών για τα τρόφιμα στους καταναλωτές, την τροποποίηση των κανονισμών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΚ) αριθ. 1924/2006 και (ΕΚ) αριθ. 1925/2006 και την κατάργηση της οδηγίας 87/250/ΕΟΚ της Επιτροπής, της οδηγίας 90/496/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της οδηγίας 1999/10/ΕΚ της Επιτροπής, της οδηγίας 2000/13/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, των οδηγιών της Επιτροπής 2002/67/ΕΚ και 2008/5/ΕΚ και του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 608/2004 της Επιτροπής, σε συνδυασμό με το άρθρο 26, παράγραφος 2, στοιχείο α′, του κανονισμού αυτού, έχει την έννοια ότι τα τρόφιμα που κατάγονται από έδαφος κατεχόμενο από το κράτος του Ισραήλ, πέραν της ένδειξης του εν λόγω εδάφους, πρέπει, όταν προέρχονται από τοποθεσία ή σύνολο τοποθεσιών που αποτελεί ισραηλινό οικισμό στο εσωτερικό του εν λόγω εδάφους, να φέρουν και την ένδειξη αυτής της προέλευσής τους.

(υπογραφές)